

*Садовський М.Б.,
студент групи ПД-31
Юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету*

*Бударний С.В.,
викладач кафедри безпеки та правоохоронної діяльності, PhD,
Західноукраїнський національний університет*

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ СЛУЖБОВОИХ ЗЛОЧИНІВ

Службові злочини становлять одну з найбільш небезпечних категорій кримінальних правопорушень, оскільки вони безпосередньо посягають на нормальне функціонування органів державної влади, місцевого самоврядування та інших публічних інституцій. Такі діяння вчиняються спеціальними суб'єктами — службовими особами, які використовують надані їм владні, організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські повноваження всупереч інтересам служби. У результаті страждає не лише ефективність державного управління, а й авторитет влади в очах суспільства, довіра громадян та загальна стабільність публічних відносин. Службова особа — це громадянин, який на постійній, тимчасовій основі або за спеціальним дорученням виконує функції представника державної влади чи органів місцевого самоврядування, обіймає посади в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях незалежно від форми власності, якщо його обов'язки пов'язані з організаційно-розпорядчими або адміністративно-господарськими функціями. Важливо, що такі повноваження можуть виникати як на підставі посади, так і через спеціальне уповноваження відповідного органу чи закону. Сутність службових злочинів полягає в неправомірному використанні службовою особою наданих їй повноважень, що призводить до істотної шкоди

охоронюваним законом інтересам держави, суспільства чи окремих громадян. Це не просто порушення правил — це викривлення самої природи публічної служби, коли делегована державою компетенція стає інструментом для досягнення приватних цілей. Такі злочини можуть проявлятися як в активних діях (зловживання владою, перевищення повноважень, службове підроблення), так і в умисній бездіяльності, коли особа свідомо не виконує свої обов'язки. Об'єктом посягання виступають суспільні відносини, що забезпечують законність, прозорість і ефективність діяльності державного апарату. Об'єктивна сторона характеризується діями або бездіяльністю, що суперечать службовим інтересам, а суб'єктивна сторона в переважній більшості випадків охоплює прямий умисел з корисливим мотивом або іншою особистою зацікавленістю. Правова природа цих злочинів визначається їхнім особливим місцем у системі кримінального права. Вони утворюють самостійний інститут, пов'язаний зі спеціальним суб'єктом і специфічним об'єктом охорони. На відміну від загальнокримінальних злочинів, тут ключовим є тісний зв'язок між службовим статусом особи та протиправною поведінкою. Саме цей зв'язок зумовлює підвищену суспільну небезпеку: такі діяння підривають принципи доброчесності, законності та підзвітності влади. Нормативно-правову базу регулювання відповідальності за службові злочини становить Розділ XVII Кримінального кодексу України «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг». Серед ключових норм — стаття 364 (зловживання владою або службовим становищем), стаття 364-1 (зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права), стаття 365 (перевищення влади або службових повноважень), стаття 366 (службове підроблення), стаття 367 (службова недбалість), статті 368–368-5 (одержання неправомірної вигоди та незаконне збагачення), статті 369–369-3 (підкуп, зловживання впливом) та

стаття 370 (провокація підкупу). Законодавство останніх років активно оновлювалося з метою гармонізації з європейськими антикорупційними стандартами та рекомендаціями GRECO.У науковій літературі існує декілька підходів до розуміння службових злочинів. Представники харківської школи акцентують увагу на порушенні встановленого порядку службової діяльності. Інші автори розглядають їх ширше — як соціально-політичне явище, що підриває довіру до інституцій влади та сприяє корупції. Існують класифікації за сферою (публічна та приватна), формою вини (умисні та необережні), суб'єктом, мотивами (корисливі та некорисливі), механізмами вчинення (документальна фальсифікація, підкуп, розкрадання, зловживання повноваженнями, відмивання доходів) та масштабом (індивідуальні чи організовані схеми). Така різноманітність класифікацій допомагає глибше зрозуміти природу цих правопорушень і правильно їх кваліфікувати. Особливо складними є проблемні аспекти кваліфікації окремих складів. Наприклад, при кваліфікації зловживання владою (ст. 364 КК) недостатньо лише порушення службових правил — обов'язково потрібно довести наявність особистої зацікавленості або мети отримання неправомірної вигоди. Перевищення влади працівниками правоохоронних органів (ст. 365) вимагає чіткого встановлення, що дії виходили за межі компетенції і не могли бути виправдані обставинами. Службове підроблення (ст. 366) потребує доказування завідомості внесення неправдивих відомостей. Найскладнішим є незаконне збагачення (ст. 368-2), де акцент робиться на невідповідності активів офіційним доходам. Кваліфікація підкупу осіб, які надають публічні послуги, залежить від реального характеру їхніх функцій, а не лише формального статусу. Однією з головних проблем залишається доказування умислу та мотиву. Службові злочини часто маскуються під звичайну управлінську діяльність, тому прямий умисел доводиться переважно непрямыми доказами: аналізом документів, фінансових потоків, контактів, відхилень від стандартних

процедур. Мотив (корисливий чи інший особистий) ще важче встановити, оскільки службові особи рідко фіксують його відкрито. Це створює значні труднощі в досудовому розслідуванні та судовому розгляді. Корупційні ризики в діяльності службових осіб виникають переважно там, де є високий рівень дискреційних повноважень, доступ до бюджетних коштів, тендерів, видачі дозволів і ліцензій. Типовими проявами є зловживання при публічних закупівлях, маніпуляції з документами, надання переваг «своїм» через неформальні зв'язки, незаконне збагачення. Кримінально-правова оцінка таких ризиків вимагає комплексного підходу: аналізу не лише об'єктивних дій, а й внутрішньої мотивації, реальних наслідків для публічного управління та суспільства. Шляхи вдосконалення кваліфікації службових злочинів мають бути комплексними. По-перше, потрібно конкретизувати оціночні поняття в Кримінальному кодексі («істотна шкода», «неправомірна вигода», «особиста зацікавленість», «використання влади всупереч інтересам служби») та максимально узгодити їх з міжнародними стандартами. По-друге, варто розвивати сучасні методики доказування з використанням фінансової аналітики, цифрової криміналістики, аналізу електронної переписки та поведінкових моделей. По-третє, необхідна уніфікація критеріїв оцінки шкоди та наслідків для забезпечення стабільності судової практики. Важливим напрямом є спеціалізація слідчих, прокурорів і суддів, створення міжвідомчих експертних груп, регулярне підвищення кваліфікації. Не менш суттєвим є посилення систем внутрішнього контролю: автоматизація адміністративних процедур, електронний документообіг, інституційний аудит, підвищення прозорості діяльності органів влади. Все це разом дозволить не лише краще кваліфікувати вже вчинені злочини, а й запобігати їм. Висновки. Злочини у сфері службової діяльності — це складний кримінально-правовий феномен, який поєднує юридичні, управлінські та соціально-політичні аспекти. Їх ефективна кваліфікація

вимагає чіткого законодавства, високої якості доказування, спеціалізованих знань правозастосовців та сильних превентивних механізмів. Лише комплексне вдосконалення нормативної бази, методик розслідування та інституційного контролю дозволить суттєво підвищити ефективність протидії таким правопорушенням, зміцнити законність і відновити довіру суспільства до державної влади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Батишев О. Ф. Відповідальність за злочини у сфері службової діяльності : питання кваліфікації злочинів, передбачених розділом XVII Кримінального кодексу України : навч. посібник. К. : Ін Юре, 2003. 116 с.
2. Богатирьов І.Г., Колб О.Г., Топчій В.В. Кримінологія: академічний підручник. Чернівці: Технодрук, 2020. 336 с.
3. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник. К.: Ваіте, 2014. 944 с.
4. Дудоров Олександр. Кримінально-правові проблеми сучасної України (вибрані праці). Київ: Ваіте, 2022. 632 с.
5. Кримінальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація та ін. 5-те вид. Х. : Право, 2013.
7. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. 4-те вид. Х. : Право, 2010. 608 с.
8. Пчеліна О. В. Типові сліди злочинів у сфері службової діяльності. Форум права. 2017. № 5. С. 342–348.
9. Arsentiev D. S. CRIMINAL LAW CHARACTERISTICS OF THE OBJECT OF ABUSE OF AUTHORITY OR OFFICIAL POSITION. Juridical scientific and electronic journal. 2022. No. 9. P. 685–689.